

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη

VI. Οι θρησκείες στην εκπαίδευση των Ευρωπαίων μαθητών

i. Κοινοί στόχοι του Μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης

ii. Ποικίλα μοντέλα Μαθημάτων

Με τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση:

- Καλλιεργούμε τη θρησκευτική μας αυτοσυνειδησία
- Ανοιγόμαστε και κατανοούμε τη θρησκευτική ταυτότητα των άλλων
- Εκπαιδευόμαστε στον σεβασμό και στον διάλογο με τον θρησκευτικά και πολιτιστικά «άλλον»

i. Κοινοί στόχοι του Μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΣΧΟΛΙΟ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗ

Στις αρχές Οκτωβρίου του 2005, η Κοινοβουλευτική Συνδιάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης (47 χώρες) απηύθυνε Σύσταση προς τα κράτη – μέλη της, αναφερόμενη στη σχέση Εκπαίδευσης και Θρησκείας. Στη Σύσταση αυτή, γίνεται λόγος για την ανάγκη εισαγωγής στην εκπαίδευση της διδασκαλίας των θρησκειών. Ακολούθως, προτείνεται το θρησκευτολογικό πρότυπο διδασκαλίας είτε έναντι του ουδετερόθρησκου είτε έναντι του ομολογιακού περιεχομένου του μαθήματος των θρησκευτικών στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα. Η Σύσταση αυτή προέκυψε από τη σχετική εισήγηση του André Schneider, μέλους του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (Γαλλία), και μετά από τις εργασίες και συσκέψεις της Επιτροπής για τον Πολιτισμό, την Επιστήμη και την Εκπαίδευση που είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1998. Πρέπει να αναφέρουμε ότι το ιστορικό της υπόθεσης, τα κείμενα των εργασιών της επιτροπής, η εισηγητική έκθεση του A. Schneider καθώς και η τελική Σύσταση (1720/2005) της Κοινοβουλευτικής Συνδιάσκεψης του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι κείμενα αρκούντως πολυσήμαντα και δεν επιδέχονται μιας, μόνον, εκδοχής ή ερμηνείας. Δεν είναι τυχαίο ότι η εισήγηση έγινε από μέλος του γαλλικού κοινοβουλίου, δηλαδή, από βουλευτή μιας χώρας η οποία, μετά από μακρά περίοδο ψυχρής ουδετερότητας έναντι των θρησκειών στο δημόσιο χώρο της εκπαίδευσης, σήμερα αναζητεί τρόπους ένταξης της διδασκαλίας του θρησκευτικού φαινομένου. Ακόμη γίνεται φανερό ότι ο φόβος από τις διάφορες μισαλλόδοξες φονταμενταλιστικές κινήσεις και τρομοκρατικές ενέργειες, η διαμάχη για την αμφίσηση των μουσουλμάνων μαθητριών, η καταπολέμηση της ξενοφοβίας, των στερεοτύπων και της άγνοιας έναντι των θρησκειών και τελικά η παρουσία του ίδιου του Ισλάμ στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, έχουν συμβάλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση του σκεπτικού της Σύστασης αυτής. ... Ρητά, πλέον, ομολογείται από την Σύσταση ότι «η θρησκευτική εκπαίδευση μπορεί να έχει ρόλο-κλειδί για την οικοδόμηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας». Επίσης, και αυτό είναι πολύ σημαντικό, η Σύσταση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στις αξίες που προκύπτουν και τροφοδοτούνται από τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες της Βίβλου, ενώ παράλληλα τονίζει πως οι αξίες αυτές, πολλές από τις οποίες είναι κοινές και με άλλες θρησκείες, υποστηρίζονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Σαφέστατα, η

Κοινοβουλευτική Συνδιάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης προτείνει το θρησκευολογικό μοντέλο διδασκαλίας των θρησκειών, για να διασφαλίσει έτσι την αμεροληψία και αντικειμενικότητα στην παρουσίασή τους. Ωστόσο, η ανακάλυψη των διαφόρων θρησκειών και κυρίως των θρησκειών γειτονικών χωρών από τους μαθητές, θα γίνεται παράλληλα με τη γνωριμία της δικής τους θρησκείας. Πέρα από φανατισμούς, «ο σκοπός αυτής της εκπαίδευσης θα πρέπει να κάνει τους μαθητές...να αντιληφθούν ότι καθένας έχει το ίδιο δικαίωμα με όλους να πιστεύει ότι η δική του θρησκεία είναι η “η αληθινή πίστη” και ότι η διαφορετική θρησκεία ή η αθεΐα δεν διαφοροποιεί αξιολογικά τους ανθρώπους»...

Στ.Γιαγκάζογλου, Συμβούλου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Διευθυντού του Περιοδικού Ίνδικτος

ΣΥΣΤΑΣΗ 1720 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Περίληψη

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επαναβεβαιώνει ότι η θρησκεία κάθε ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος να μην έχει καμιά θρησκεία, είναι αυστηρά προσωπικό θέμα. Παρόλα αυτά πολλές καταστάσεις κρίσεως έχουν τις βαθιές τους ρίζες σε πολιτιστικές και θρησκευτικές εντάσεις. Η γνώση των θρησκειών είναι ένα ολοκληρωμένο κομμάτι γνώσης της Ιστορίας του ανθρωπίνου γένους και των πολιτισμών. Συνολικά διαφοροποιείται από την πίστη σε μια ιδιαίτερη θρησκεία και την τήρησή της.

Ως εκ τούτου η καλή γενική γνώση των θρησκειών είναι ουσιώδης για την καλλιέργεια κοινωνικής ανοχής και την καλύτερη λειτουργία του δημοκρατικού τρόπου ζωής. Η εκπαίδευση πρέπει να προμηθεύει τα απαραίτητα εργαλεία για την καταπολέμηση της άγνοιας, των στερεοτύπων και των παρεξηγήσεων σχετικά με τις θρησκείες.

Η Συνέλευση συνιστά όπως η επιτροπή των Υπουργών εξετάσει για παράδειγμα πιθανές προσεγγίσεις διδασκαλίας των θρησκειών στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση μέσω βασικών μοντέλων, τα οποία θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στα ποικίλα εκπαιδευτικά συστήματα. Συνιστά επίσης να προωθήσουν στην εισαγωγική και ενδουπηρεσιακή επιμόρφωση των διδασκόντων τις θρησκευτικές σπουδές και οραματίζεται την ίδρυση ενός Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου εκπαίδευσης εκπαιδευτικών για την συγκριτική σπουδή των θρησκειών.

Ι. Σχέδιο Σύστασης

1. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επιβεβαιώνει με έμφαση, ότι η θρησκεία κάθε ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος στην αθεΐα, είναι αυστηρά προσωπικό θέμα. Αυτό βέβαια δεν είναι αντίθετο προς την άποψη ότι η καλή γενική γνώση των θρησκειών έχει ως αποτέλεσμα την κοινωνική ανοχή, η οποία αποτελεί στοιχείο καλής λειτουργίας του δημοκρατικού τρόπου ζωής.

2. Στη σύστασή της περί θρησκείας και δημοκρατίας η Συνέλευση υποστηρίζει: «Η σύγχρονη κοινωνία αντιμετωπίζει προβλήματα, όπως οι μισαλλόδοξες φονταμενταλιστικές κινήσεις, οι τρομοκρατικές ενέργειες, η ξενοφοβία, οι εθνικές συγκρούσεις, που έχουν και μια θρησκευτική πλευρά»

3. Σε πολλές οικογένειες η γνώση των θρησκειών αποδυναμώνεται, όλο και πιο πολλοί νέοι άνθρωποι στερούνται κατάλληλης υποστήριξης για να κατανοήσουν τις κοινωνίες στις οποίες ζουν και άλλες τις οποίες θα γνωρίσουν.

4. Τα μέσα – έντυπα και οπτικοακουστικά – μπορεί να έχουν ένα σημαντικό θετικό πληροφοριακό ρόλο. Μερικά εντούτοις, ειδικότερα εκείνα που επιδιώκουν πλατεϊά δημοσιότητα, πολύ συχνά επιδεικνύουν μια λυπηρή άγνοια των θρησκειών, όπως φαίνεται για παράδειγμα με το συχνά απερίσκεπτο παραλληλισμό του Ισλάμ με συγκεκριμένα φονταμενταλιστικά και ριζοσπαστικά κινήματα.

5. Η πολιτική και η θρησκεία θα έπρεπε να μένουν χωρισμένες. Εντούτοις δημοκρατία και θρησκεία δεν πρέπει να είναι ασύμβατες. Στη πράξη πρέπει να είναι βασικοί εταίροι. Με κατάλληλο χειρισμό των κοινωνικών προβλημάτων, οι δημόσιες αρχές μπορούν να εξαλείψουν πολλές από τις καταστάσεις που μπορούν να οδηγήσουν σε θρησκευτικούς εξτρετισμούς.

6. Βασικός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης στην καταπολέμηση της άγνοιας, των στερεοτύπων και των παρανοήσεων σχετικά με τις θρησκείες. Οι κυβερνήσεις πρέπει επίσης να ενεργοποιηθούν ώστε να εγγυώνται την ελευθερία της συνείδησης και της θρησκευτικής έκφρασης, να αναπτύσσουν την εκπαίδευση στις θρησκείες, να ενισχύουν τον διάλογο με και μεταξύ των θρησκειών και να προωθούν την πολιτιστική και κοινωνική έκφραση των θρησκειών.

7. Το σχολείο αποτελεί ισχυρό συστατικό της εκπαίδευσης, αφού έχει ως στόχο την καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος στους μελλοντικούς πολίτες και τον διαπολιτισμικό διάλογο. Το γεγονός αυτό θέτει τα θεμέλια για μια συμπεριφορά ανοχής. Διδάσκοντας στα παιδιά την ιστορία και την φιλοσοφία των κύριων θρησκειών με σύνεση, αντικειμενικότητα και με σεβασμό προς τις αρχές της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το σχολείο θα καταπολεμήσει αποτελεσματικά τον φανατισμό. Η κατανόηση της ιστορίας των πολιτικών συγκρούσεων, που έγιναν στο όνομα της θρησκείας είναι ουσιώδης.

8. Η γνώση των θρησκειών αποτελεί θεμελιώδες τμήμα της ιστορίας της ανθρωπότητας και του πολιτισμού. Είναι εντελώς διαφορετική από την πίστη σε μια ιδιαίτερη θρησκεία και την υπακοή σ' αυτήν. Ακόμη και σε χώρες όπου μια θρησκεία σαφώς υπερισχύει πρέπει να διδάσκονται οι αρχές όλων των θρησκειών, και να μην ευνοείται η μία, ούτε να ενισχύεται ο προσηλυτισμός.

9. Στην Ευρώπη υπάρχει ποικιλία καταστάσεων. Γενικά τα συστήματα εκπαίδευσης – και ειδικά τα δημόσια σχολεία στα λεγόμενα κοσμικά κράτη – αφιερώνουν αρκετούς πόρους για τη διδασκαλία των θρησκειών ή – στις χώρες όπου υπάρχει μια επίσημη θρησκεία και στα εκπαιδευτικά ομολογιακά ιδρύματα – η διδασκαλία

εστιάζεται σε μια μόνο θρησκεία. Μερικές χώρες έχουν απαγορεύσει τη μεταφορά και την ανάρτηση θρησκευτικών συμβόλων στα σχολεία.

10. Δυστυχώς σε όλη την Ευρώπη υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικών που διαθέτουν τα προσόντα να προσφέρουν συγκριτική διδασκαλία διαφορετικών θρησκειών. Έτσι πρέπει να ιδρυθεί ένα Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο εκπαίδευσης εκπαιδευτικών γι' αυτή την ανάγκη.

11. Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποδίδει στην εκπαίδευση αυτή ρόλο-κλειδί για την οικοδόμηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Όμως δεν έχει μέχρι τώρα δοθεί η δέουσα προσοχή στη μελέτη των θρησκειών στα σχολεία.

12. Η Συνέλευση παρατηρεί επιπλέον ότι οι τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες της Βίβλου έχουν κοινή καταγωγή (Αβραάμ) και μοιράζονται πολλές αξίες με άλλες θρησκείες και ότι οι αξίες αυτές που υποστηρίζονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης τροφοδοτούνται από τις παραπάνω αξίες.

13. Επομένως η Συνέλευση συνιστά όπως το Συμβούλιο των υπουργών:

13.1 εξετάσει τις δυνατές προσεγγίσεις της διδασκαλίας των θρησκειών στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο-Λύκειο για παράδειγμα μέσω βασικών μοντέλων τα οποία ακολούθως θα μπορέσουν να προσαρμοστούν στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα.

13.2 να προωθήσει την εισαγωγική και ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θρησκευολογικές σπουδές με σεβασμό στις αρχές που διατυπώθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους

13.3 να οραματιστεί την ίδρυση ενός Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου κατάρτισης εκπαιδευτικών για συγκριτική μελέτη των θρησκειών.

14. Η Συνέλευση επίσης συνιστά όπως το συμβούλιο των υπουργών ενθαρρύνει τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών να εξασφαλίσουν ότι οι θρησκευολογικές σπουδές διδάσκονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δημόσια εκπαίδευση, στη βάση των ακόλουθων κριτηρίων και συγκεκριμένα:

14.1 Ο σκοπός αυτής της εκπαίδευσης πρέπει να κάνει τους μαθητές να ανακαλύπτουν τις θρησκείες γνωρίζοντας τη δική τους και αυτή των γειτονικών χωρών, να τους κάνει να αντιληφθούν ότι καθένας έχει το ίδιο δικαίωμα με όλους να πιστεύει ότι η θρησκεία του είναι «η αληθινή πίστη» και ότι η διαφορετική θρησκεία ή η αθεΐα δεν διαφοροποιεί αξιολογικά τους ανθρώπους

14.2 Πρέπει να περιλαμβάνει με πλήρη αμεροληψία την Ιστορία των κύριων θρησκειών καθώς επίσης και του δικαιώματος στην αθεΐα

14.3 Πρέπει να προμηθεύει τους νέους ανθρώπους με εκπαιδευτικά εργαλεία ώστε να είναι αρκετά ασφαλείς στην προσέγγιση οπαδών μιας φανατικής θρησκευτικής πρακτικής

14.4 Δεν πρέπει να υπερβαίνει τα σύνορα μεταξύ του πολιτιστικού και του λατρευτικού στοιχείου, ακόμη και όταν αφορά μια επίσημη θρησκεία. Δεν έχει ως στόχο να εμπνέει μια πίστη αλλά να κάνει τους μαθητές να κατανοούν γιατί οι θρησκείες αποτελούν πηγές της πίστης για εκατομμύρια ανθρώπους.

14.5 Οι εκπαιδευτικοί των θρησκειών πρέπει να έχουν ιδιαίτερη κατάρτιση. Πρέπει να είναι διδάσκαλοι του πολιτισμού και των γραμμάτων. Εντούτοις, μπορούν να γίνουν υπεύθυνοι γι' αυτήν την εκπαίδευση όντας ειδικευμένοι σε ένα άλλο γνωστικό αντικείμενο.

14.6 Το κράτος πρέπει να φροντίζει την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και να εκδίδει τα εγχειρίδια τα οποία πρέπει να προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας και στην ηλικία των μαθητών.

ii. Ποικίλα μοντέλα Μαθημάτων

Με τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση:

- **Καλλιεργούμε τη θρησκευτική μας αυτοσυνειδησία**
- **Ανοιγόμαστε και κατανοούμε τη θρησκευτική ταυτότητα των άλλων**
- **Εκπαιδευόμαστε στον σεβασμό και στον διάλογο με τον θρησκευτικά και πολιτιστικά «άλλον»**

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Τα Μαθήματα των Θρησκευτικών (ΜΘ) στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ομολογιακά ΜΘ	Μη ομολογιακά ΜΘ
1. Αυστρία	1. Αγγλία
2. Βέλγιο	2. Δανία
3. Β. Ιρλανδία	3. Εσθονία
4. Βουλγαρία	4. Ουαλία
5. Γερμανία	5. Σκωτία
6. Ελλάδα	6. Σλοβενία
7. Ιρλανδία	7. Σουηδία
8. Ισπανία	
9. Ιταλία	
10. Κύπρος	
11. Λετονία	
12. Λιθουανία	
13. Λουξεμβούργο	
14. Μάλτα	
15. Ολλανδία	
16. Ουγγαρία	
17. Πολωνία	
18. Πορτογαλία	
19. Ρουμανία	
20. Σλοβακία	
21. Τσεχία	
22. Φινλανδία	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ο αριθμός των ομολογιακών ΜΘ στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ένα ομολογιακό ΜΘ στο σχολείο	Περισσότερα του ενός ομολογιακά ΜΘ (διαφόρων θρησκευτικών κοινοτήτων) στο σχολείο
1. Β. Ιρλανδία	1. Αυστρία (13)
2. Βουλγαρία	2. Βέλγιο (6)
3. Ελλάδα	3. Γερμανία (5)
4. Ιρλανδία	4. Ισπανία (4)
5. Ιταλία	5. Λετονία (5)
6. Κύπρος	6. Λιθουανία (2)
7. Λουξεμβούργο	7. Ολλανδία
8. Μάλτα	8. Ουγγαρία (3)
	9. Πολωνία
	10. Πορτογαλία
	11. Ρουμανία(4)
	12. Σλοβακία (13)
	13. Τσεχία
	14. Φινλανδία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Η ευθύνη των ομολογιακών ΜΘ στις χώρες της Ευρώπης

Ευθύνη της πολιτείας	Ευθύνη των διαφόρων θρησκευτικών κοινοτήτων	Ευθύνη πολιτείας – θρησκευτικών κοινοτήτων (σε συνεργασία)
1. Βουλγαρία 2. Ελλάδα 3. Κύπρος	1. Βέλγιο 2. Β. Ιρλανδία 3. Ιρλανδία 4. Ιταλία 5. Λουξεμβούργο 6. Μάλτα 7. Ουγγαρία 8. Πολωνία 9. Πορτογαλία 10. Σλοβακία 11. Τσεχία	1. Αυστρία 2. Γερμανία 3. Ισπανία 4. Λετονία 5. Λιθουανία 6. Ρουμανία 7. Φινλανδία

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η υποχρεωτικότητα των ομολογιακών ΜΘ της Ευρώπης

Υποχρεωτικό (με δυνατότητα απαλλαγής)	Προαιρετικό / υποχρεωτικό*	Προαιρετικό
1. Αυστρία 2. Β. Ιρλανδία 3. Γερμανία 4. Ελλάδα 5. Κύπρος 6. Ιρλανδία 7. Ρουμανία 8. Φινλανδία	1. Βέλγιο 2. Βουλγαρία 3. Ισπανία 4. Λετονία 5. Λιθουανία 6. Λουξεμβούργο 7. Ολλανδία 8. Πορτογαλία 9. Σλοβακία	1. Ιταλία 2. Μάλτα 3. Ουγγαρία 4. Πολωνία 5. Τσεχία

* Ο μαθητής αφού επιλέξει υποχρεούται να παρακολουθήσει το επιλεγμένο ΜΘ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Τα εναλλακτικά μαθήματα στα ευρωπαϊκά ΜΘ

Χ ω ρ ί ς εναλλακτικό μάθημα	Μ ε εναλλακτικό μάθημα
1. Β. Ιρλανδία	1. Αυστρία
2. Βουλγαρία	2. Βέλγιο
3. Ελλάδα	3. Γερμανία
4. Ιρλανδία	4. Ισπανία
5. Ιταλία	5. Λετονία
6. Κύπρος	6. Λιθουανία
7. Μάλτα	7. Λουξεμβούργο
8. Ολλανδία	8. Πολωνία
9. Ουγγαρία	9. Πορτογαλία
10. Ρουμανία	10. Σλοβακία
11. Τσεχία	11. Φινλανδία

i) Στη χαρτογράφηση των ευρωπαϊκών ΜΘ διαπιστώνουμε πως πράγματι οι 22 από τις 29 ευρωπαϊκές χώρες αναπτύσσουν ομολογιακό ΜΘ ενώ μόνον 7 μη ομολογιακό (ΠΙΝΑΚΑΣ 1). Ωστόσο χρειάζεται να προσέξουμε (ΠΙΝΑΚΑΣ 2) ότι στις περισσότερες απ' αυτές η δυνατότητα οργάνωσης ομολογιακού ΜΘ προσφέρεται όχι αποκλειστικά σε μία θρησκεία/ομολογία, αλλά σε όλες τις επίσημα αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες. Έτσι στη Γερμανία λ.χ., καθώς το δικαίωμα αυτό εκχωρείται σε 5 θρησκευτικές κοινότητες, διαπιστώνουμε ότι στο γερμανικό σχολείο μπορούν να οργανώνονται 5 ΜΘ διαφορετικών θρησκειών/ομολογιών. Συνολικά λοιπόν οι 14 από τις 22 «ομολογιακές» χώρες προσφέρουν περισσότερα του ενός ομολογιακά ΜΘ. Κι αυτήν ακριβώς τη διάσταση της «ομολογιακότητας» χρειάζεται να επισημάνουμε, καθώς μ' αυτήν το κράτος προσφέροντας τη δυνατότητα στις διάφορες θρησκευτικές κοινότητες να οργανώνουν το δικό τους (ομολογιακό) ΜΘ εκφράζει τη διασφάλιση της κρατικής ουδετερότητας και τον σεβασμό της ατομικής θρησκευτικής ελευθερίας του κάθε πολίτη. Από την άλλη μεριά, οι 8 χώρες που προσφέρουν μόνον 1 ομολογιακό ΜΘ (ανάμεσά τους και η Ελλάδα) είναι οι χώρες με ισχυρή παρουσία της «κρατικής, επίσημης θρησκείας» και ήδη σε κάποιες απ' αυτές (π.χ. ακόμη και στη Β. Ιρλανδία όπου υπάρχουν σκληρές θρησκευτικές αντιπαραθέσεις και μεγάλη ένταση μεταξύ των θρησκευτικών και κοσμικών επιδράσεων στην εκπαίδευση) έχει αρχίσει να αναπτύσσεται εκτεταμένος θρησκευοπαιδαγωγικός διάλογος για μια πιο διευρυμένη θρησκευτική εκπαίδευση .

ii) Είναι γεγονός ότι την ευθύνη των ομολογιακών ευρωπαϊκών ΜΘ (σχετικά με τα Αναλυτικά Προγράμματα, το διδακτικό υλικό, τους δασκάλους κ.ά.) την έχουν οι θρησκευτικές κοινότητες – σε συνεργασία συνήθως με το κράτος (ΠΙΝΑΚΑΣ 3). Ωστόσο αυτή η εμπλοκή των θρησκευτικών κοινοτήτων στην εκπαίδευση θεωρείται περισσότερο ως υπηρεσία στην κοινωνία και ως ένα πεδίο στενής συνεργασίας με την πολιτεία παρά ως μέσο καλλιέργειας πίστης, κατήχησης ή εθνικής ταυτότητας. Έτσι βλέπουμε λ.χ. στην Αυστρία, το ομολογιακό ΜΘ να θεωρείται μεν στα πλαίσια της συνευθύνης πολιτείας – θρησκευτικών κοινοτήτων για την οργάνωση της σχολικής θρησκευτικής εκπαίδευσης αλλά η «ομολογιακότητα» να μην αναφέρεται σε κάποιο αναμενόμενο αποτέλεσμα (ενστάλαξη ή ενδυνάμωση πίστης). Γι' αυτό και η Αυστρία δίνει τη δυνατότητα οργάνωσης έως και 13 ΘΜ! Ομολογιακό ΜΘ με την αποκλειστική ευθύνη της πολιτείας έχουν μόνον η Ελλάδα, η Κύπρος και η Βουλγαρία.

iii) Ως προς τα περιεχόμενα του ΜΘ πράγματι τα ομολογιακά κινούνται στα όρια μιας και μοναδικής θρησκευτικής παράδοσης – συχνά μάλιστα αυτής που από το κράτος ορίζεται ως «επικρατούσα» (π.χ. στην Ιρλανδία ο Καθολικισμός). Ωστόσο κι εδώ χρειάζεται προσοχή, καθώς στα πρόσφατα στοιχεία που δίνουν οι ίδιες οι χώρες διαπιστώνουμε πως και σε κατεξοχήν ομολογιακά ΜΘ (π.χ. Ιταλία, Ισπανία) παρατηρείται πραγματικό άνοιγμα στη γνωριμία και διδασκαλία των παγκόσμιων θρησκειών και στον διάλογο.

iv) Τα «καυτά» ζητήματα (διαποτισμού, παραβίασης θρησκευτικής συνείδησης κ.ά.) που αναπόφευκτα προκύπτουν στα όρια της ομολογιακής θρησκευτικής εκπαίδευσης φαίνεται να αντιμετωπίζονται με την προαιρετικότητα. Έτσι σε κανένα από τα 22 ομολογιακά ΜΘ δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε απόλυτη υποχρεωτικότητα (ΠΙΝΑΚΑΣ 4). Σε όλα διαπιστώνεται προαιρετικότητα κάποιου τύπου (είτε με τη δυνατότητα απαλλαγής ή εξαίρεσης είτε με την επιλογή εναλλακτικού μαθήματος). Ειδικότερα ως προς τα εναλλακτικά μαθήματα (ΠΙΝΑΚΑΣ 5) είναι ενδιαφέρον να επισημάνουμε ότι οι χώρες που προσφέρουν εναλλακτικό μάθημα είναι αυτές που παρέχουν τη δυνατότητα οργάνωσης ΜΘ σε πολλές θρησκευτικές κοινότητες, άρα οι χώρες όπου είναι βαθύτατα εμπεδωμένη η διαφύλαξη του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας! Εναλλακτικό μάθημα επίσης υπάρχει σε χώρες με ισχυρή την παρουσία της Καθολικής Εκκλησίας (Ισπανία, Πορτογαλία, Πολωνία).

v) Καθώς η ευρωπαϊκή θρησκευτική εκπαίδευση προβάλλει ως ένα αρκετά πολυεπίπεδο ζήτημα, κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ελεύθερη και υπεύθυνη να επιλέξει τον χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της σχολικής θρησκευτικής εκπαίδευσης που αναπτύσσει. Και είναι φυσικό ότι αυτή η επιλογή σχετίζεται στενότατα με τη συνάφειά της (context): πολιτικοί λόγοι, το θρησκευτικό τοπίο της χώρας, ο ρόλος και οι αξίες της θρησκείας στη συγκεκριμένη κοινωνία, η δομή και η ιστορία του εκπαιδευτικού συστήματος, η εκπαιδευτική πολιτική. Έτσι στις χώρες του τέως υπαρκτού σοσιαλισμού (π.χ. Βουλγαρία, Εσθονία) φαίνεται «φυσικό» το ομολογιακό ΜΘ να επιχειρεί να συνεισφέρει στη διαμόρφωση ταυτότητας – και μάλιστα εθνικής. Ταυτόχρονα ωστόσο είναι απόλυτα φυσικό, αυτός ο όρος ταύτισης εθνικής-θρησκευτικής ταυτότητας να υπερβαίνεται σε δημοκρατικά κράτη τα οποία – έχοντας από χρόνια ελεύθερα αναπτύξει σχολική θρησκευτική εκπαίδευση – ό,τι επιχειρούν σήμερα είναι η διεύρυνση και ο εμπλουτισμός της (π.χ. Γερμανία, Ισπανία)...

Όλγα Γριζοπούλου

Το μάθημα των Θρησκευτικών είναι ενταγμένο στην παρεχόμενη από την Ελληνική Πολιτεία εκπαίδευση και υπηρετεί τους γενικούς σκοπούς της παιδείας, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους Νόμους. Όπως όλα τα μαθήματα του ελληνικού σχολείου, έχει ως στόχο τη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, συμβάλλοντας με τις γνώσεις που παρέχει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών, μέσα από τη γνωριμία του Χριστιανισμού, κατ' εξοχήν της Ορθοδοξίας αλλά και με την ενημέρωση και σπουδή και των άλλων ανά τον κόσμο θρησκευμάτων. Στοχεύει, ακόμη, στην καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητας των μαθητών, στο σεβασμό και τη συνύπαρξη με τη θρησκευτική ετερότητα, στην έμπρακτη αλληλεγγύη. ...στις προτάσεις του Χριστιανισμού στο σύγχρονο κόσμο για τη συνοχή του αλλά και στην ποιότητα της ζωής. στην

ευαισθητοποίηση και έμπρακτη θέση των μαθητών απέναντι στο σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό, επισημαίνοντας τον υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό χαρακτήρα του χριστιανικού μηνύματος. στην αντίληψη για την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική δομή των συγχρόνων κοινωνιών και, τέλος, στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για διαχριστιανική και διαθρησκευτική επικοινωνία.

Στ. Γιαγκάζογλου, Το θρησκευτικό μάθημα μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού. Προς μία νέα και διευρυμένη θεώρηση της φυσιογνωμίας του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό δημόσιο σχολείο

Χωρίς γνώσεις για τη θρησκεία, μπορεί να υπάρχει μόνο λίγη πραγματική γνώση από τη θρησκεία σχετική με τον εαυτό κάποιου, την κοινότητά του και τις κοινότητες των άλλων. Σ' αυτή την περίπτωση, οι γνώσεις θα βασίζονταν σε περιορισμένη γνώση και κατανόηση. Παρομοίως, οι γνώσεις περί της θρησκείας είναι καθ' εαυτές ανεπαρκείς για να παράγουν το είδος των σπουδαίων στάσεων που χρειάζεται η κοινότητα και η κοινωνική συνοχή σε μια πολυθρησκευτική κοινωνία. Ο ορισμός της ενσυναίσθησης και της αξιολόγησης, όπως τον προσδιόρισε ο Αρχιεπίσκοπος του Καντέμπουρι «να παίρνει κάποιος στα σοβαρά τη σοβαρότητα των άλλων και να την εξετάζει σε σχέση με ό,τι ο ίδιος τηρεί με σοβαρότητα», μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη, αν ό,τι μαθαίνει κάποιος για τους άλλους εφαρμόζεται στη ζωή και στην κοινότητα. Το να εκτιμά κάποιος την ετερότητα στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες, το να μαθαίνει να συμβιώνει και να χαίρεται τη διαφορά, το να επικοινωνεί και να διαλέγεται με τους άλλους, πρέπει να στηρίζεται γερά στη γνώση και την κατανόηση. Όμως αυτό πραγματοποιείται όταν η γνώση και η κατανόηση χρησιμοποιούνται για να προκληθούν ερωτήσεις σχετικά με τη συνάφεια και την σπουδαιότητά της.

Σκοπός του μαθήματος είναι η δημιουργία ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος όπου εκτιμάται η αξία όλων των μαθητών, των πολιτισμών, των θρησκειών και των ταυτοτήτων τους και όπου οι μαθητές έχουν την κοινή αίσθηση του ανήκουν στην κοινότητα... Θρησκεία και ταυτότητα πάνε μαζί, και το ασφαλές περιβάλλον επιτρέπει στους μαθητές να μετέχουν σε έναν αμφίδρομο, ενεργητικό διάλογο όπου η πίστη τόσο των ιδίων όσο και των άλλων μπορεί και χαίρει εκτίμησης. Η παροιμία "Το μυαλό μας είναι σαν αλεξίπτωτο: δουλεύει μόνον όταν είναι ανοικτό" είναι πολύ σημαντική εδώ. ... Η θρησκευτική εκπαίδευση δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να ανακαλύψουν έναν ευρύτερο κόσμο, να τον ερευνήσουν και να τον βιώσουν. Πρέπει να τεθούν όρια για το σεβασμό και την εμπιστευτικότητα κοινά για όλους. Είναι σημαντικό να αποφεύγεται η πρακτική όπου οι μεγάλοι εφαρμόζουν ιδέες «για το καλό» των παιδιών, χωρίς να κατανοούν τα παιδιά ή να συμφωνούν ότι αυτές είναι οι καλύτερες.

Θρησκευτική ετερότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση: ένα βοήθημα για τα σχολεία, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2007

...κατά βάση χριστιανικές αρχές, όπως είναι η ανοικτότητα, η νηφαλιότητα, η οικουμενικότητα, η αποδοχή και ο σεβασμός του άλλου και του πολιτισμού του, η

ειρηνική συνύπαρξη, ο διάλογος, η ελευθερία κ.ά, θα πρέπει να οδηγήσουν το θρησκευτικό μάθημα (Θ.Μ.) σε μια εκ των ένδον αναπροσαρμογή του απέναντι στην πολιτισμική και θρησκευτική ετερότητα... Συγκεκριμένα το Θ.Μ. :

... να συνδεθεί με το χαρακτήρα της παιδείας και του πολιτισμού, ώστε να προσλάβει καθολική παιδευτική αξία και νομιμοποίηση... να συνδεθεί με τα σύγχρονα υπαρξιακά και κοινωνικά προβλήματα, να συναντήσει με σεβασμό και κατανόηση τον άλλο στο πρόσωπο του ετερόδοξου, του ετερόθρησκου, του αδιάφορου, του άθεου... να μην μετατραπεί άκριτα σε ένα ασπόνδυλο και άνευρο θρησκευολογικό μάθημα, να συνδεθεί κατάλληλα με την συνέχεια και την παράδοση του ελληνικού πολιτισμού ...να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας ελεύθερης πλουραλιστικής δημοκρατικής κοινωνίας ... να μην έχει απλώς πληροφοριακό και ενημερωτικό χαρακτήρα αλλά να συζητά διαλεκτικά τα καίρια προβλήματα του κόσμου, του ανθρώπου και της κοινωνίας του στα όρια της ελευθερίας και του αλληλοσεβασμού... να προβάλλει το οικουμενικό πνεύμα της Ορθοδοξίας και όχι τους ποικίλους εθνοφυλετισμούς της... να χρησιμοποιηθεί η μεθοδολογία της διαθεματικότητας, σε σχέση με τα άλλα μαθήματα του σχολείου, και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικότητας και πολυθρησκευτικότητας.

Στ. Γιαγκάζογλου, Το μάθημα των θρησκευτικών στη δημόσια εκπαίδευση.
Φυσιогνωμία, σκοποί, περιεχόμενο, νέα βιβλία, διαθεματική προσέγγιση, ευρωπαϊκή προοπτική, θεολογία της ετερότητας

* * *